

13.03 Μαθηματικές κατασκευές - Κατασκευές παραλληλογράμμων

Στο μάθημα αυτό θα μιλήσουμε για:

α) τα σύνθετα με α' συνθετικό στοιχεία από τα αρχαία ελληνικά.

β) τα σύνθετα του ρήματος βάλλω.

Λίγα λόγια για τα κείμενα

Στο μάθημα αυτό δίνονται οδηγίες για την κατασκευή δύο γνωστών γεωμετρικών σχημάτων, ενός πλάγιου παραλληλόγραμμου και ενός ορθογώνιου παραλληλόγραμμου. Οι οδηγίες αυτές παρουσιάζονται σε δύο στήλες, μία για κάθε γεωμετρικό σχήμα, και

περιλαμβάνουν απλές προτάσεις που εξηγούν βήμα προς βήμα τον τρόπο κατασκευής και συνοδεύονται από κατατοπιστικά σχέδια. Οι προτάσεις δίνονται στην πρώτη περίπτωση («1η Κατασκευή») σε ενεργητική σύνταξη, ενώ στη δεύτερη περίπτωση («2η Κατασκευή») σε παθητική σύνταξη.

Είδος κειμένου: Κατευθυντικό κείμενο.

Κύριο θέμα: Ο τρόπος κατασκευής παραλληλογράμμων.

Η γραμματική του μαθήματος

Σύνθετα με α' συνθετικό στοιχεία από τα αρχαία ελληνικά

Σε πολλές από τις σύνθετες λέξεις της νέας ελληνικής γλώσσας το α' συνθετικό τους προέρχεται από την αρχαία ελληνική γλώσσα. Τέτοιου είδους συνθετικά είναι τα εξής:

στερητικό α- ή αν- (μπροστά από φωνήεν) → εκφράζει άρνηση, στέρηση ή έλλειψη αυτού που δηλώνεται από το β' συνθετικό. Με το στερητικό α- (αν-) σχηματίζονται τα αντίθετα πολλών λέξεων.	(βέβαιος) αβέβαιος, (όμοιος) ανόμοιος, (δίκαιος) άδικος, (γνωστός) άγνωστος, (ικανός) ανίκανος, (μέτοχος) αμέτοχος, (αίτιος) αναίτιος, (αισθητός) αναίσθητος
αιε- → στα αρχαία ελληνικά ήταν επίρρημα και σήμαινε «πάντα, συνεχώς,	αικίνητος (- αυτός που βρίσκεται σε συνεχή κίνηση), αιεφανής (αυτός που

αδιάκοπα».	φαίνεται πάντοτε).
αλληλ(ο)- → προέρχεται από την αλληλοπαθητική αντωνυμία αλλήλων, -ους και δηλώνει σχέση αμοιβαιότητας ανάμεσα σε δύο ή περισσότερα πρόσωπα, πράγματα ή καταστάσεις.	αλληλοβοήθεια (= το να βοηθά ο ένας τον λον), αλληλεξάρτηση (= το να εξαρτάται ο ένας από τον άλλο), αλληλογραφία (= η ανταλλαγή επιστολών).
αμφί- → Στα αρχαία ελληνικά ήταν πρόθεση που σημαίνει και από τα δύο μέρη.	αμφίπλευρος (= αυτός που έχει δυο πλευρές).
αρχι- → προέρχεται από το αρχαίο ελληνικό ρήμα άρχω (= εξουσιάζω, είμαι αρχηγός)	αρχισυντάκτης (= ο επικεφαλής των συντακτών εφημερίδας κ.λπ.), αρχιερέας (= ο κληρικός με ανώτατο βαθμό).
αυτό- → προέρχεται από την αρχαία αντωνυμία αυτός και σημαίνει «από μόνος μου».	αυτοδημιούργητος (= αυτός που δημιούργησε περιουσία ή απέκτησε φήμη από μόνος του, με τις δικές του δυνάμεις).
διχο- → προέρχεται από το αρχαίο επίρρημα δίχα και σημαίνει «σε δύο μέρη, χωριστά».	διχοτομώ (= χωρίζω σε δύο ίσα μέρη).
δυσ- → δηλώνει την κακή ιδιότητα αυτού που σημαίνει το β' συνθετικό ή τη δυσκολία να πραγματοποιηθεί αυτό που σημαίνει το β' συνθετικό . (Το δυσ- χρησιμοποιείται ως αντίθετο του ευ-).	δύσμορφος (= αυτός που έχει κακή, άσχημη μορφή), δύσπνοια (= η δυσκολία στην αναπνοή), δυσσοσμία (= η άσχημη οσμή), δυστυχία (= η κακή τύχη).
ευ- → στα αρχαία ελληνικά ήταν επίρρημα	εύμορφος (αυτός που έχει καλή, ωραία μορφή).
ημι- → δηλώνει ότι αυτό που σημαίνει το β' συνθετικό είναι μισό ή δεν έχει ολοκληρωθεί.	ημισέληνος (= το μισοφέγγαρο), ημίγυμνος (= μισόγυμνος)
ομο- → προέρχεται από το αρχαίο επίθετο ομός (= κοινός, ενωμένος) και δηλώνει ότι αυτό που σημαίνει το β' συνθετικό είτε	ομογενής (= αυτός που κατάγεται από το ίδιο γένος με άλλον), ομοεθνής (= αυτός που ανήκει στο ίδιο έθνος με άλλον),

γίνεται ταυτόχρονα με κάποιο άλλο είτε έχει την ίδια ιδιότητα ή προέλευση με άλλο.	ομόγλωσσος (= αυ-τός που μιλάει την ίδια γλώσσα με άλλον).
παν- → στα αρχαία ελληνικά ήταν το ουδέτερο γένος του επιθέτου πας, πάσα, παν (= όλος) δηλώνει: α) ότι αυτό που σημαίνει το β' συνθετικό υπάρχει ή γίνεται στον μεγαλύτερο βαθμό. β) το σύνολο αυτού που σημαίνει το β' συνθετικό.	πανάκριβος (- ο πάρα πολύ ακριβός), πανέξυ-πνος (- ο πάρα πολύ έξυπνος), πανελλήνιος (- αυτός που σχετίζεται με όλη την Ελλάδα, το σύνολο των Ελλήνων), πανεργατικός (= αυτός που γίνεται απ' όλους τους εργάτες), πανέμορφος (= ο πάρα πολύ όμορφος). μπάλαιος
Το παν- γίνεται παμ- μπροστά από τα σύμφωνα β, μ, η, φ, ψ (π.χ. παμπάλαιος, πάμφτωχος), παγ- μπροστά από τα σύμφωνα κ, γ, χ (π.χ. παγκόσμιος), παλ- μπροστά από το λ (π.χ. παλλαϊκός)	
πυρ(ο)- → προέρχεται από την αρχαία λέξη πυρ (= η φωτιά).	πυρανίχνευση (= η έρευνα για τον εντοπισμό φωτιάς), πυροδοτώ (= μεταδίδω φωτιά).
τηλε- → στα αρχαία ελληνικά ήταν επίρρημα και σημαίνει «μακριά».	τηλεχειριστήριο (= μικρή συσκευή για τον χειρισμό άλλων συσκευών από μακριά).

Εκτός από τα παραπάνω στοιχεία, πολλές λέξεις έχουν α' συνθετικό κάποια πρόθεση της αρχαίας ή της νέας ελληνικής γλώσσας (βλ. σχετικό θέμα γραμματικής στο μάθημα *Σκυταλοδρομία Ανάγνωσης 2001 -2002* [Ενότητα 9]).

Τα σύνθετα του ρήματος **βάλλω**

Το ρήμα βάλλω χρησιμοποιείται συνήθως σύνθετο με κάποια πρόθεση ως α' συνθετικό.

Έτσι έχουμε:

<i>αμφιβάλλω</i>	(αμφί + βάλλω)	<i>μεταβάλλω</i>	(μετά + βάλλω)
<i>αναβάλλω</i>	(ανά + βάλλω)	<i>παραβάλλω</i>	(παρά + βάλλω)
<i>αποβάλλω</i>	(από + βάλλω)	<i>περιβάλλω</i>	(περί + βάλλω)
<i>διαβάλλω</i>	(διά + βάλλω)	<i>προβάλλω</i>	(προ + βάλλω)

εισβάλλω	(εις + βάλλω)	προσβάλλω	(προς + βάλλω)
εκβάλλω	(εκ + βάλλω)	συμβάλλω	(συν + βάλλω)
επιβάλλω	(επί + βάλλω)	υποβάλλω	(υπό + βάλλω)
καταβάλλω	(κατά + βάλλω)	υπερβάλλω	(υπέρ + βάλλω)

- Οι χρόνοι των ρημάτων αυτών στην ενεργητική φωνή σχηματίζονται ως εξής :

Ενεστώτας	αναβάλλω	συμβάλλω
Παρατατικός	ανέβαλλα	συνέβαλλα
Αόριστος	ανέβαλα	συνέβαλα
Εξακ. Μέλλοντας	θα αναβάλλω	θα συμβάλλω
Συνοπτ. Μέλλοντας	θα αναβάλω	θα συμβάλω
Παρακείμενος	έχω αναβάλει	έχω συμβάλει
Υπερσυντέλικος	είχα αναβάλει	είχα συμβάλει
Συντελ. Μέλλοντας	θα έχω αναβάλει	θα έχω συμβάλει

Όπως διαπιστώνουμε, λοιπόν, τα ρήματα αυτά **γράφονται με δύο λ στον ενεστώτα** (σε όλες τις εγκλίσεις του), **στον παρατατικό και στον εξακολουθητικό μέλλοντα**, καθώς οι χρόνοι αυτοί σχηματίζονται από το θέμα του ενεστώτα {αναβαλλ-}, ενώ **σε όλους τους υπολοίπους χρόνους γράφονται με ένα λ**, καθώς αυτοί σχηματίζονται από το θέμα του αορίστου (αναβαλ-).